
Konferencia politika, spoločnosť, každodennosť 1938 – 1945 vo výchovno-vzdelávacom procese: teoretické východiská a príklady dobrej praxe.

Časovému úseku od vyhlásenia autonómie Slovenska v októbri 1938 po koniec druhej svetovej vojny je v slovenskej historiografii venovaná adekvátne pozornosť. Menší záujem vzbudzuje didaktické spracovanie problematiky. Rôznorodé interpretácie tohto obdobia, ktoré sú súčasťou verejného diskurzu, neraz nežiadúcim spôsobom ovplyvňujú názory a postoje mladých ľudí a laickej verejnosti. Je výzvou predstaviť konkrétne témy atraktívnou a zrozumiteľnou formou pri zachovaní faktografickej presnosti a interpretačnej konzistencie. Účastníci konferencie, ktorá sa v júni 2022 konala na pôde Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, sa usilovali definovať teoretické východiská a predostrieť ukážky dobrej praxe, zahrňajúce vhodné stratégie a postupy pochádzajúce zo školského aj mimoškolského prostredia.

Adriana Kičková z UKF v Nitre predostrela teoretické zázemie pre vyučovanie rôznorodých tém z obdobia 1938 – 1945, priblížila viacero špecifik a možných prístupov k nim. Ako kľúč k výučbe tzv. citlivých tém uviedla vytvorenie bezpečného priestoru, kde žiaci môžu diskutovať a zvolenie vhodných výučbových stratégií. Učiteľ alebo lektor by mal postupovať premyslene, nie intuitívne, s adekvátnym teoretickým zázemím. Je nevyhnutné, aby disponoval dostatočnými odbornými znalosťami a bol si vedomý potreby sebavzdelávania a sebareflexie. Tieto aspekty by mali byť zohľadnené už počas vysokoškolskej prípravy pri koncipovaní študijných programov učiteľského štúdia.

Miroslava Košťálová priblížila problematiku z pohľadu dlhoročnej učiteľky dejepisu na základnej škole. Zdôraznila obmedzený prístup k publikovaným prameňom, ktoré je možné využiť v školskej praxi. Ako príklady overených prístupov uviedla prepojenie s IKT, osobný príklad učiteľa, vytváranie vlastného portfólia didaktických materiálov, celoživotné vzdelávanie, exkurzie, vychádzky, návštevy autentických miest, ale aj návštevy rôznych kultúrnych podujatí s historickou tematikou. Podčiarkla záujem žiakov o regionálnu históriu, avšak obmedzený rozsah vhodných výučbových materiálov.

Medzi atraktívne metódy využívané v školskej praxi patrí dramatizácia. Úvahy ako pracovať s kultúrnou pamäťou v školskej praxi prezentoval Miroslav Ballay z UKF v Nitre. Historické témy sú častým námetom v oblasti teatrológie. Okrem teoretických východísk priblížil návrh tzv. ateliérového modelu výučby. Študenti zážitkovou formou navštevovali miesta v Nitre, ktoré sú spojené

s obdobím rokov 1938 – 1945. Výstupom semestrálnej výučby môže byť napr. študentská autorská inscenácia, či prehliadky mesta na princípe art-walku.

Možnosti spolupráce univerzitného prostredia a školskej praxe analyzoval Miroslav Palárik z UKF v Nitre. Zhrnul výsledky projektu APVV Kultúrny produkt regionálneho múzea v kontexte objektívnej spoločenskej potreby: Život v totalite v rokoch 1939 – 1945 so zameraním na regionálne a lokálne dejiny Nitry. Priblížil prípravu divadelného predstavenia Dievča vo fúriku, komentovanú prehliadku ulicami mesta ako aj písomné výstupy z projektu, určené pre základné a stredné školy. Komentovaná prehliadka bola koncipovaná tak, aby sa neobmedzovala iba na témy súvisiace so židovskou komunitou, ale približovala širší obraz života v meste a skutočnosť, že obmedzenia sa týkali rôznych skupín obyvateľov. Sprístupňovanie regionálnych dejín zaznamenalo pozitívne odozvy u cieľovej skupiny.

Na konferencii mali zastúpenie aj pracovníci múzeí, ktorí sa venujú oblasti vzdelávania. Prostredie múzea poskytuje výhodu, že návštevníci majú možnosť vidieť originálne predmety a dokumenty a objavovať ich aj fyzickou formou. Peter Vanko zo SNM – Múzea holokaustu Sereď informoval o prezenčných ako aj o online vzdelávacích programoch. Ako príklady vyhľadávaných tvorivých dielní uviedol programy Lovci nacistov a Pracovný tábor v Sereďi. Kľúčovú úlohu zohráva prepojenie vzdelávacích programov s expozíciou, kde majú žiaci/študenti možnosť vyhľadať informácie, prípadne verifikovať svoje vedomosti. V skúsenostiach s prácou so žiakmi a študentami sa osvedčilo najmä úsilie o rovesnícke vzdelávanie na úkor frontálneho výkladu. Ako výzvu uviedol najmä časovú náročnosť tvorivých dielní. Pri takomto type vzdelávania treba brať do úvahy, že zvyčajne ide o jednorazové stretnutie a možnosti merať dopad sú limitované.

Lucia Sotáková z Múzea SNP v Banskej Bystrici priblížila aktivity realizované na pôde múzea a možnosti neformálneho vzdelávania. Múzeum SNP sa vo vzdelávaní orientuje na žiakov/školy, ale aj na vzdelávanie pedagógov poskytovaním akreditovaného vzdelávania. Ako zaujímavý a menej často sa objavujúci prístup možno spomenúť príležitostnú spoluprácu s klubmi vojenskej histórie. Výklad k jednotlivým témam v autentickom prostredí dopĺňajú KVH krátkymi inscenovanými vstupmi. Lukáš Volentier uviedol skúsenosti s realizáciou výučbových programov na pôde Múzea SNP. Zdôraznil pozitívnu odozvu a záujem o materiály prepojené na lokálne a regionálne dejiny. Podobne ako ďalší pracovníci múzeí identifikoval pozitíva najmä v práci s autentickým materiálom, napr. republikami uniforiem.

Silvia Eliašová z detského múzea Severka predstavila možnosti, ako sprístupniť lokálne a regionálne dejiny na príklade dejín Nitry v rokoch 1938 – 1945 so zámerom vytvoriť stály vzdelávací program. Výstavu „Boli iní?“ v priebehu niekoľkých týždňov navštívilo 850 žiakov a študentov Nitrianskeho kraja. Výstava bola postavená na predstavení vybraných častí mesta (park, škola, námestie atď.), ktoré žiaci poznajú a priblíženie udalostí, ktoré sa s týmito miestami spájali v danom časovom úseku. Takto koncipovaná výstava môže napomôcť k sprostredkovaniu dlhodobého poznatku, ale zároveň sa podieľať na tvorbe postojov a hodnotovom učení.

V oblasti vzdelávania v mimoškolskom prostredí, ale aj s prienikmi do škôl majú skúsenosti aj mimovládne organizácie, ktoré sa v tomto segmente angažujú. Dagmar Kúdelová-Kopčanská predstavila aktivity Post Bellum. Ako príklad dobrej praxe uviedla realizovanie vzdelávacích tvorivých dielní, ktorých ročne zrealizujú cca. 250. Bližšie rozobrala workshop s názvom Rozhodovanie, ktorý sprevádza žiakov dlaním od 30. rokov 20. storočia až do konca druhej svetovej vojny. Žiaci sa aktívne zapájajú, verbalizujú svoje postoje a dokážu sa stotožniť s príbehom jednotlivca. Príbehy pamätníkov holokaustu vo forme workshopu prezentujú aj vo workshope Iba sme sa narodili.

Rozsiahle skúsenosti má v predmetnej tematike má aj Nadácia Milana Šimečku, ktorá sa sústreďuje na vzdelávanie učiteľov. Jej prístupy priblížil Michal Keim. Popísal pozitívnu spätnú väzbu a skúsenosti s putovnou výstavou Nechajte ma byť takou aká som: životný príbeh Anny Frankovej, určenej primárne pre stredné školy. V tomto prípade sa ako dobrý možný prístup javí rovesnícke vzdelávanie, kedy vyškolení lektori z radov študentov následne sprevádzajú svojich rovesníkov. Záujem vyvolali výsledky projektu v podobe iwalk-u spracovaním nahrávok preživších holokaustu v Bratislave a Košiciach z databázy USC SHOAH Foundation. Ako podotkol, verzia self-guided sa neosvedčila, naopak, v prípade, že bol výklad doplnený lektorom/učiteľom, odozva bola pozitívna. Uviedol niekoľko príkladov dobrej praxe: rovesnícke vzdelávanie, individuálny prístup, malé skupiny 12-20, malé dejiny, prepájanie minulosti so súčasnosťou, hybridné online/offline vzdelávanie.

Juraj Varga z Centra edukácií a inovácií zosumarizoval výsledky projektu Holokaust ako východiskový bod, priblížil platformu Historiana, ktorú zaštiľuje medzinárodná organizácia Euroclio, združujúca učiteľov dejepisu v Európe. Historiana poskytuje sľubný prístup k prezentovaniu rôznych historických tém. Ako dôležitý bod uviedol transnacionálny prístup k témam, aby sa neriešili iba v úzkej národnej prizme. Dôležitý aspekt predstavuje získavanie spätnej väzby a sebaevaluácia. Záujem vyvolali skúsenosti s projektom Kto boli obeť národného socializmu, ktorý sa realizoval v šiestich krajinách Európy a bol koordinovaný Eurocliom. Úlohou študentských tímov bolo oboznámiť sa s lokálnymi kontextami a následne pripraviť výstup v niektorej zo zvolených podôb (videokomentár, plagát, atď.) s tým, že študentským skupinám bol k dispozícii odborník na konzultovanie. Skúsenosti s takýmto medzinárodným projektom ukazujú, že prekonanie hraníc jednotlivých krajín môže vyvolávať rôzne problémy napr. s terminológiou a jej obsahom, ale aj s odlišnými optikami. Ako osvedčené metódy uviedol úsilie o konceptuálne porozumenie, nezobrazovanie explicitného násillia, zvolenie formy výstupov tak, aby boli atraktívne pre cieľovú skupinu, prácu s primárnymi prameňmi, skupinovú a tímovú prácu. Dôležité sú aj konštruktívna a kontinuálna spätná väzba a dostupné kolekcie primárnych prameňov.

Ako výzvy do budúcnosti sa objavilo niekoľko postrehov. V prípade občianskych združení je potrebné udržiavať kontakt s historickou komunitou, resp. mať k dispozícii aj posúdenie/recenzie od historikov. V prípade neformálneho vzdelávania či mimoškolských foriem vyučovania je žiadúce získavať spätnú väzbu a príslušne ju spracovávať aj v dlhodobom horizonte, hoci v tomto smere

neexistujú konkrétne odporúčania. Výzvu predstavuje aj meranie dosahu a trvácnosti získaných informácií. Aj pri mimoškolskom vzdelávaní je vhodné byť oboznámený s kurikulumom a sledovať odporúčania ministerstva školstva. Z obsahového hľadiska sa účastníci zhodli, že by bolo vhodné uchopovať širšie kontexty, napríklad hľadať presahy v rámci stredoeurópskeho regiónu. Opakovane zdôraznená bola dôležitosť práce s primárnymi prameňmi, rôzne formy (spolu) práce žiakov/štvudentov, osobnosť učiteľa či lektora a adekvátne oboznámenie sa s fungujúcimi príkladmi dobrej praxe.

Alena Mikulášová, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre